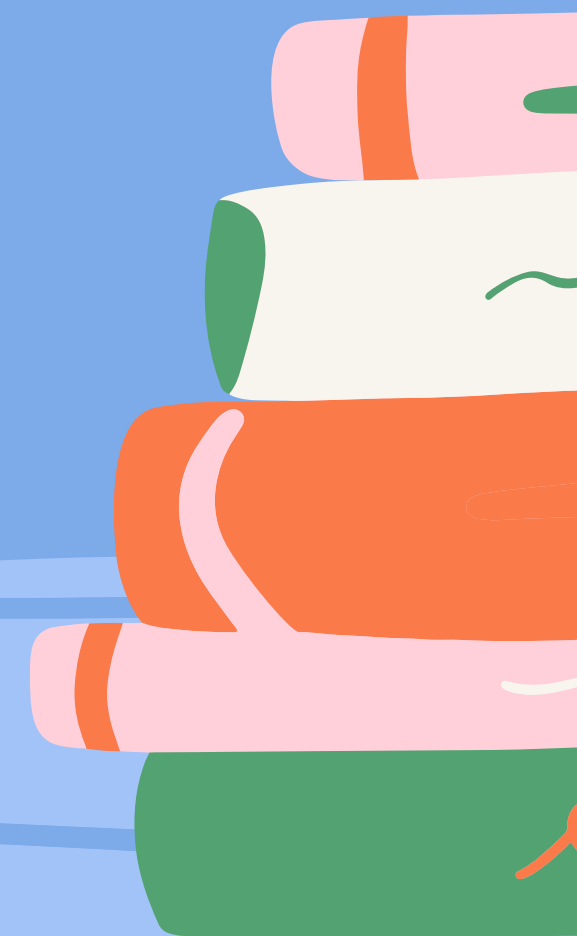

ОНЛАЙН СЕМІНАР НА ТЕМУ:

**«ПОПЕРЕДЖЕННЯ
СЕКСУАЛЬНОГО
НАСИЛЬСТВА ТА
СЕКСУАЛЬНОЇ
ЕКСПЛУАТАЦІЇ ДІТЕЙ»**

Сексуальне насильство над дітьми – прихована проблема, точну кількість потерпілих установити надзвичайно складно. За оціночними даними Ради Європи, кожна п'ята дитина страждає від різних форм сексуального насильства. Часто засоби масової інформації, висвітлюючи історії про дітей, які зазнали насильства, були викрадені чи навіть убиті, описують злочинців як незнайомців. Однак важливо знати, що це нетипові приклади. У восьми випадках із десяти сексуальне насильство над дітьми скоюють добре знайомі дитині люди (за даними NSPCC1). Це можуть бути члени сім'ї, друзі, сусіди. Деякі з них обіймають посади, що передбачають постійний контакт з дітьми, інші мають авторитет і користуються довірою й повагою серед дорослих. У випадку, коли агресор – близький родич, дитина може не розповідати про насильство, доки не стане дорослою. А може не розповісти ніколи

Сексуальне насильство в сім'ї – найбільш прихована, латентна, форма насильства. Існують дані, що контактного сексуального насильства до 14 років зазнали 20– 30% дівчат і близько 10% хлопців, причому лише 25% нападників – це зовсім сторонні для дитини особи. У 75% випадків гвалтівники знайомі дитині: у 45% випадків агресором стає родич, у 30% випадків – знайомий (наприклад, друг брата, коханець матері). Серед родичів особами, що найчастіше скоюють насильство, стають батько, вітчим, піклувальник. Також простежується зростання кількості випадків інцесту в процесі дорослішання дівчини (хлопці зазнають сексуального насильства у більш ранньому віці, аніж дівчата)

Вирізняють чотири контексти виникнення насильства над дітьми в сім'ї, а саме: індивідуальний (з боку батьків та дітей), сімейний, соціокультурний та кризовий.

Індивідуальний контекст з боку батьків включає в себе:

1. Особливості батьків. Ризик насильства зростає, якщо у батьків спостерігаються такі психологічні характеристики, як ригідність, домінування, тривожність, роздратованість (особливо на провокуючу поведінку дитини), низька самооцінка, депресивність, імпульсивність, залежність, низький рівень емпатії та відкритості, низька стресостійкість, емоційна лабільність, агресивність, замкнутість, підозрілість і проблеми самоідентифікації.
2. Негативне ставлення батьків до оточення та неадекватні соціальні очікування стосовно дитини.
3. Низький рівень соціальних навичок. Відсутнє вміння вести переговори, вирішувати конфлікти й проблеми, справлятися зі стресом, просити допомоги в інших. Насильство над дітьми є сімейною таємницею, яка ретельно приховується і не обговорюється відкрито.
4. Психічне здоров'я батьків. Ризик застосування батьками насильства по відношенню до дітей збільшують виражені у них психопатологічні відхилення, знервованість, депресивність, схильність до суїцидів.
5. Алкоголізм та наркоманія батьків і, як наслідок, психофармакологічні проблеми й афективні порушення: агресивність, гіперсексуальність, дратівливість, порушення координації, ослаблений контроль над своєю поведінкою, зниження критики, зміни особистості та ін. проблеми
6. Відсутність належних батьківських навичок і почуттів. Дефіцит батьківських почуттів і навичок найчастіше характерний для молодих, розумово відсталих, психічно хворих батьків

**У полі індивідуального контексту з боку дитини
розглядаються такі випадки:**

- 1. Недоношені діти, які мають низьку вагу при народженні.**
- 2. Небажані діти, а також народжені після втрати попередньої дитини.**
- 3. Діти, які живуть у багатодітній родині, де перерви між народженнями дітей невеликі (погодки).**
- 4. Вроджені або набуті каліцтва, порушення здоров'я (спадковий синдром, хронічні захворювання, у тому числі й психічні).**
- 5. Розлади та особливості поведінки (дратівливість, гнівливість, імпульсивність, гіперактивність, непередбачуваність поведінки, порушення сну, енурез).**
- 6. Низький рівень оволодіння соціальними навичками.**

У межах сімейного контексту аналізують структуру родини й модель спілкування між її членами. Серед можливих причин виникнення насильства виділяють наступні:

1. Родини батьків-одинаків, а також багатодітні родини. У неповній чи багатодітній родині більше передумов для переживання стресу, ніж у звичайній (дефіцит вільного часу батьків, неможливість приділити увагу кожній дитині тощо). Зміна співмешканців ускладнює формування сім'ї як системи.
2. Вітчим у родині або прийомні батьки. На думку Finkelhor'a (1986), ризик сексуального насильства над дівчинкою збільшується в родинах із нерідним батьком.
3. Конфліктні або насильницькі відносини між членами родини. Досвід підтверджує, що батьки, які використовують насильство для врегулювання конфліктів один з одним, схильні використовувати його і по відношенню до дітей. Жінки, що зазнають насильства від чоловіка, ймовірно, частіше застосовують його до своїх дітей. У родинах із розмитими, невизначеними сімейними ролями й функціями, із застосуванням до дітей непослідовних і суперечливих вимог, є високий ризик застосування насильства до дитини. Родини, у яких помічені випадки насильства щодо дітей, характеризуються недостатніми й порушеними емоційними зв'язками й комунікацією між членами. Внаслідок цього психологічна підтримка несформована й неефективна, що відповідає низькому рівню сімейної згуртованості.
4. Проблеми між подружжям (сексуальна незадоволеність, відсутність або недостатність емоційної підтримки тощо).
5. Проблеми взаємин батьків і дитини. Якщо між батьками і дитиною не сформована прихильність, емоційні зв'язки, основні навички взаємодії, вирішення конфліктних ситуацій, зростає ризик насильства.
6. Емоційна та фізична ізоляція родини. Ізоляція проявляється у відсутності соціальних контактів, формальної та неформальної підтримки.

Під соціокультурним контекстом розуміють структуру суспільства та економічний стан окремих класів (робота / безробіття; добробут / бідність; умови проживання).

1. Відсутність у суспільній свідомості чіткої оцінки

фізичних покарань. Фізичне покарання – це застосування до дитини сили з боку батьків/опікунів задля прищеплення дисципліни, мотивації зміни або припинення небажаної/несхвальної поведінки. Фізичне покарання в нашому суспільстві та культурі загалом (ляпас, потиличник, покарання паском) вважається поширеною й природною формою виховання й не розглядається як насильство. Різниця лише у періодичності та частоті застосування

2. Демонстрація насильства в засобах масової інформації (мультфільми, фільми, передачі), що провокує розуміння насильства як цінності та прийнятної поведінки.

3. Недостатнє розуміння суспільством того, що насильство – це соціальна проблема. Не існує чітких критеріїв, за якими можна кваліфікувати насильство на основі формальних чи неформальних ознак. Не так легко визначити, які форми контакту між дитиною й дорослим, крім власне статевого акту, підлягають юридичній забороні, у яких випадках сексуальна стимуляція дитини може розглядатися як прояв батьківської любові, а в яких – як зваблення. Не відпрацьований механізм виявлення випадків. Вчителі, лікарі, вихователі, як правило, першими помічають ознаки насильства над дітьми. Дуже важливо, щоб вони вміли це розпізнавати, знали, як поводитися з дитиною, яка зазнала жорстокого поводження або насильства, а також про які ситуації та в які органи слід негайно повідомляти.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ВИПАДКІВ НАСИЛЬСТВА НАД ДИТИНОЮ В СІМ'І (СИМПТОМИ, ТИПОЛОГІЯ, ХАРАКТЕРИСТИКА ДИТИНИ)

Форми сексуального насильства в сім'ї

У законодавстві України закріплене наступне визначення сексуального насильства в сім'ї: сексуальне насильство – протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по відношенню до неповнолітнього члена сім'ї

Сексуальне насильство над дитиною – це залучення дитини з її згоди або без згоди до сексуальних дій з дорослим задля отримання останнім задоволення чи користі. Варто взяти до уваги, що коли ідеться про сексуальне використання дитини, то її згода значення не має, оскільки злочинець має вікову, фізичну або інтелектуальну перевагу над дитиною. Злочинна сексуальна поведінка по відношенню до дітей може бути як із фізичним контактом, так і без нього.

Злочинна сексуальна поведінка по відношенню до дітей з фізичним контактом включає:

торкання геніталій або інтимних частин тіла дитини задля отримання сексуального задоволення;

примушування дитини торкатися статевих органів іншої людини;

залучення дитини до сексуальних ігор або статевого акту;

проникнення предметами або частинами тіла (наприклад, пальцями, язиком чи пенісом) всередину піхви, в рот або в анальний отвір дитини.

Злочинна сексуальна поведінка по відношенню до дітей без фізичного контакту:

навмисна демонстрація дитині статевих органів дорослої людини;

демонстрування дитині порнографічних матеріалів;

фотографування дитини в сексуальних позах;

заохочення дитини дивитися або слухати статевий акт в реальності або в записі;

недоречне спостерігання, коли дитина роздягається або миється;

оголення дитини, не пов'язане з доглядом за нею;

ведення з дитиною розмов еротичного характеру, що виходять за межі сексуальної освіти.

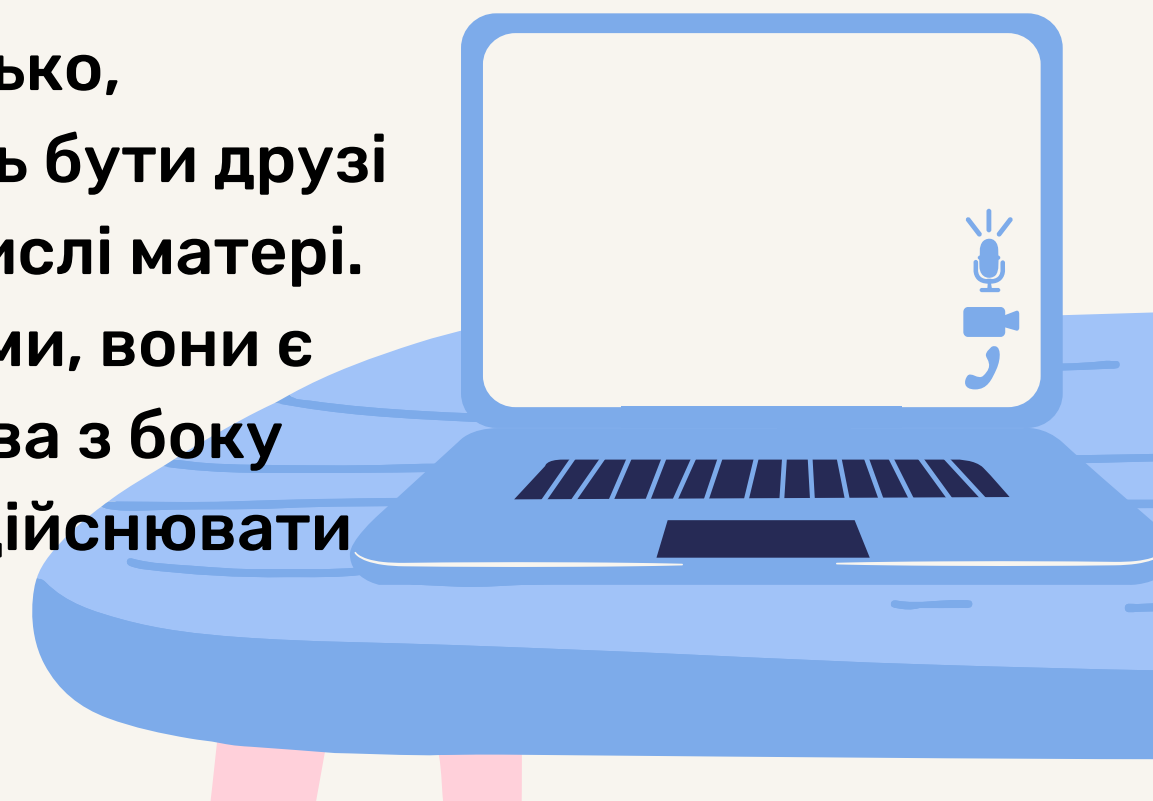

Особи, які скоюють сексуальне насильство над дітьми

Не існує типового образу особи, яка сексуально використовує дітей. Ці люди зовні не відрізняються від

інших. Вони можуть походити з різних соціальних верств, володіти різними професіями. Іноді вони обіймають високі посади, справляють враження шанованих членів суспільства. Особою, яка чинить сексуальне насильство над дитиною в сім'ї, може бути будь-який член родини, що має відповідні соціально-психологічні особливості та фізичні, психологічні, інтелектуальні чи економічні переваги.

За даними Британського он-лайнного центру захисту дітей від експлуатації, у 58% випадків насильником дитини стає член сім'ї, у 32% – знайомий, але не член сім'ї, і лише в 10% – чужа людина. У 85 –90% зловмисниками, які скоюють сексуальне насильство над дівчатами в сім'ї, є члени родини чоловічої статі (батько, вітчим, дядько, співмешканець, дідусь, брат) 7. У числі тих, хто скоює подібні порушення, можуть бути друзі сім'ї чоловічої статі. Проте виконавцями злочину можуть бути й жінки, у тому числі матері. У більшості випадків, коли жінки здійснюють сексуальне насильство над дітьми, вони є співучасницями чоловіків. Багато дітей страждає від сексуального насильства з боку старших дітей. І якщо цю проблему не викрити вчасно, молода людина може здійснювати насильство і в дорослому житті.

Немає чіткої відповіді на запитання, як зрозуміти, що хтось збирається використати дитину з сексуальною метою. Але батьки повинні уважно придивлятися до всіх, хто приділяє їхній дитині надто багато уваги. Сигнали того, що доросла людина використовує дитину для сексуального задоволення, не завжди очевидні. Важливо ретельно зібрати інформацію та факти, щоб допомогти захистити дитину.

Причиною для занепокоєння може стати поведінка дорослого або молодшої людини, якщо він/вона:

- відмовляє дитині у необхідній приватності або можливості самостійно приймати рішення щодо особистих питань;**
- наполягає на фізичних проявах любові, як-то поцілунки, обійми або грайлива боротьба, навіть якщо дитина очевидно не бажає цього робити;**
- надмірно зацікавлений сексуальним розвитком дитини або підлітка;**
- шукає нагоди, аби залишитися з дитиною сам на сам;**
- наполягає на перебуванні з дитиною наодинці;**
- проводить більшість свого вільного часу з дітьми та мало цікавиться проведенням часу з людьми свого віку;**
- регулярно пропонує безкоштовні послуги няні або бере дітей на ночівлю;**
- запрошує дитину на прогулянки та поїздки на канікулах;**
- купує дитині дорогі подарунки або дає їй гроші без видимих причин;**
- засипає дитину подарунками або дрібними сюрпризами;**
- часто заходить до дитини/підлітка у ванну кімнату;**
- ставиться до дитини, як до улюбленця, роблячи її «особливою» порівняно з іншими членами сім'ї;**
- проявляє надмірну опіку над дитиною або суворо обмежує контакти з іншими дітьми, особливо протилежної статі;**
- ревнивий або контролює членів сім'ї.**

Потрібно дуже ретельно перевіряти людей, які залишаються з дитиною без вашого нагляду. Варто отримати якомога більше інформації про няню чи іншу особу, яка буде займатися дитиною. Також батьки можуть поцікавитися у керівництва школи чи садка, яким чином заклад обирає персонал та волонтерів, що робить для того, аби забезпечити дітям захист.

ДІТИ, ЯКІ СТРАЖДАЮТЬ ВІД СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА

Чому діти мовчать, коли страждають від сексуального насильства? Зазвичай дитині страшно образити батька чи іншого старшого родича. Їй можуть не повірити чи звинуватити її саму. Маленька дитина навіть не розуміє, що з нею роблять. Якщо не ґвалтують, а просто роздягають, мастурбують чи змушують робити щось зі статевими органами дорослої людини, це може викликати не тільки страх, але й приємні еротичні відчуття, змушуючи ще сильніше полюбити спокусника. Врешті, дитина боїться засмутити матір і зруйнувати сім'ю, в якій виросла. Дорослі, у першу чергу батьки та вчителі, мають знати, що сексуальна експлуатація дітей неприпустима. Караючи чи пестячи дітей, багато дорослих не усвідомлюють, що переживають сексуальні відчуття і пробуджують такі самі відчуття у дітей. Дитини можна й потрібно торкатися, цілувати, пестити, обіймати, але необхідно уникати стимуляції її ерогенних зон. Не слід навмисно викликати подібні відчуття та фіксувати їх на себе чи на якісь специфічні ситуації. Уважно ставлячись до емоційних та сексуальних реакцій дитини, потрібно поважати її право контролювати власне тіло, уникаючи того, що дитині неприємно чи здається принизливим. Часто навіть за переконливих доказів людям важко повірити в реальність інцесту (сексуального насильства над дитиною з боку члена сім'ї). Близькі сумніваються, що дитина могла довгий час зазнавати насильства, а ніхто про це не дізнався, чи що дитина нікому не розповіла про те, що сталося. Роланд Самміт опублікував статтю «Синдром акомодатії при сексуальному насильстві над дитиною», в якій виділяє п'ять «стадій» інцестуозного насильства¹¹. Цей опис дозволяє зрозуміти, з якими труднощами стикається дитина в подібній ситуації.

1. Секретність.

Жодна дитина не готова до сексуальних домагань з боку дорослого, якому довіряє. Вірогідність подібного залишається табуованою темою навіть серед дорослих. У результаті дитина змушена покладатися на насильника у визначенні того, що відбувається. Саме насильник розповідає дитині, як потрібно розуміти та інтерпретувати його дії, він визначає для неї реальність. Секретність стає для дитини джерелом страху та обіцянкою безпеки одночасно: «Усе буде добре, якщо ти нікому про це не розповіси». Якщо дорослі ніколи не розповідали дитині про насильство й ніколи не обговорювали з нею можливості такої ситуації, то нічого іншого дитині не залишається. Вона змушена повірити, коли дорослий стверджує: «Нікому не розповідай, тобі все-одно ніхто не повірить», «Я тебе вб'ю», «Розкажеш – і тебе відправлять до дитячого будинку». Окрім тягара збереження таємниці, дитина може переконати себе в тому, що вона зобов'язана «зберегти сім'ю» і тепер це її відповідальність. Звичайна дитина ніколи відверто не запитає дорослих про сексуальне насильство і ніколи прямо не розповість про насильство пережите. Страх того, що її в усьому звинуватять, що їй не повірять, чи страх, пов'язаний із конкретними погрозами насильника, гарантує мовчання дітей. Якщо дитина починає зберігати мовчання, то в подальшому розуміє, що другого шансу в неї вже не буде: «Чому ти не розповів мені?», «Як ти могла приховувати таке від мене?» Людина, яка працює з дитиною і підозрює сексуальне насильство, завжди має виходити з припущення, що жертві погрожували. Дитина, у першу чергу, потребує можливості поділитися своїм секретом і отримати у відповідь не засудження, а підтримку та безпеку.

2. Безпорадність.

Дитину можна навчити не розмовляти чи уникати знаків уваги незнайомих. Однак водночас від неї вимагають слухняності та приязного ставлення до будь-якого дорослого, якому довірили її доглядати. Дитина може сказати: «Я не хочу, щоб тато мене купав» чи «Я ненавиджу дядька Василя». Але майже завжди, що дорослі звернуть на це увагу і розпитають, чим викликана така реакція. Дитина може зробити висновок, що раз мати так реагує на її скарги, вона знає про насильство й схвалює його. Деякі люди помилково припускають, що оскільки дитина нікому не скаржиться, то вона певним чином дає згоду на насильство, чи насильство не завдає їй тяжкої шкоди. Тому варто окремо підкреслити, що жодна дитина немає рівної влади, аби сказати «ні» батьківській фігурі, і ні одна дитина не може знати, до яких наслідків призводять сексуальні стосунки з дорослою людиною. Насильник завжди несе повну відповідальність за будь-які сексуальні дії, вчинені дитиною. Дорослим здається, що у випадку насильства дитина буде активно опиратися, звати на допомогу. Однак це велика рідкість. Більш розповсюджена й типова реакція – прикинутися сплячим, уявити, що ти деінде, страждати мовчки. Діти не кричать і не застосовують силу, коли відчувають найсильніше збентеження і страх. Реальність дитини визначають довірені дорослі, і якщо тікати нікуди, то залишається тільки сховатися. Ми надто швидко забуваємо, яку тотальну безпомічність відчували, коли були дітьми. Нам важко повірити, що дитина буде мовчки терпіти сексуальне насильство, а втрата любові й безпеки сім'ї страшніша, ніж загроза цього насильства.

3. Загнаність у пастку та пристосування.

Більшість дітей не заявляють про факти сексуального насильства, якого зазнають вдома, тому що бояться наслідків для них самих та їхніх родин. Вони думають, що родини будуть зганьблені, що їх виженуть з дому або що ніхто їм не повірить. Дорослі часом теж не повідомляють про такі порушення. У громадах та родинях з жорсткими нормами мужності, жіночності чи родинної честі хлопчиків, які викриватимуть сексуальне насильство, вважатимуть слабкими та легкодушними, а дівчаток можуть звинуватити у «провокуванні». Через вказані причини раннє втручання вкрай мало ймовірно, а тому дитина продовжує страждати від сексуального насильства і адаптується до нових умов життя. Перед жертвою стоїть завдання надати насильству хоча б якогось сенсу, і дитина може впевнити себе, що вона сама спровокувала дорослого чи заслужила на покарання. Якщо в сім'ї є молодші діти, то старша дитина, яка страждає від насильства, може тримати цей факт у таємниці через страх того, що ґвалтівник скривдить молодших дітей. У цілому підлітки, порівняно з дітьми, більш хворобливо й різнобічно реагують на сексуальне насильство. Вони сприймають це, як катастрофу, як епізод, що кардинально змінює все життя, як явище, що не можна пережити. Страх, виражена тривожність, пригніченість, розгубленість, відраза – спектр емоційних проявів, що найчастіше трапляються у підлітків, які зазнали сексуального насильства. Тим не менше, гнів і лють у відповідь на насильство потребують виходу, і, як правило, таким виходом стає саморуйнівна поведінка, у тому числі самоушкодження. Така поведінка, у свою чергу, ще більше підсилює ненависть до себе. Дуже часто те, що в подальшому отримує ярлик підліткової чи дорослої психопатології, походить з реакції здорової дитини на протиприродні та нездорові обставини. Якщо дитина вчиться жити із сексуальним насильством, це руйнує її здатність довіряти, любити й розвиватися. Фахівця, який працює з дитиною чи дорослою людиною, що страждає від наслідків насильства, можуть постійно перевіряти й провокувати. Жертва очікує на докази, що довіра неможлива і що єдина запорука безпеки – це негативні очікування та ненависть до себе

4. Відкладене, суперечливе та непереконливе розкриття правди.

Більшість випадків тривалого сексуального насильства ніколи не розкривається, принаймні поза сім'єю. Якщо сімейний конфлікт провокує викриття, то, як правило, це відбувається лише через декілька років після початку насильства. Якщо дитина розкриває свою таємницю у розпалі бурхливої сімейної сварки і протистояння авторитету батьків, то виявляється, що вона звертається по розуміння та допомогу в найменш вдалий момент. Правоохоронні органи і навіть члени сім'ї можуть «списати» її звинувачення на прояв злості, тим більше що, швидше за все, жертва вже проявляла неадекватну та небажану підліткову поведінку. Дорослі можуть вирішити, що дитина все вигадала задля помсти батькам і для того, щоб отримати якісь вигоди.

Середньостатистичний дорослий, у тому числі мати, учитель, лікар, соціальний працівник, суддя, не може повірити, що нормальна й чесна дитина може терпіти сексуальне насильство і не повідомляти про нього. Отож, якщо дитина будь-якого віку скаржиться на тривале сексуальне насильство, вона стикається з недовірою оточуючих. Однак якщо ідеться про підлітка, якого вже затаврували «важкою» і «проблемною» дитиною, то на нього чекає не просто недовіра, а приниження й покарання.

5. Зречення

Що б дитина не говорила про сексуальне насильство, швидше за все, згодом вона відмовиться від своїх слів. Сім'я руйнується на очах, дитину нескінченно допитують, а насильник увесь цей час може залишатися поруч. Якщо дитину не підтримати відразу, не втрутитися негайно й не притягнути насильника до відповідальності, то дівчинка чи хлопчик поведуться «нормально» і відмовляться від своїх слів. Якщо згадана допомога недоступна, а дитина відмовляється від своєї заяви, це лише переконує оточуючих у тому, що дитині не можна довіряти. У свою чергу, дитина отримує підтвердження того, що їй ніхто не допоможе. Вірогідність того, що дитина насмілиться знову розповісти правду, стає ще меншою.

Насильство, скоєне над дитиною чи підлітком, надзвичайно деструктивно впливає на дитячу психіку і може призвести до посттравматичних стресових розладів. Порушення виникають у всіх сферах життя дитини: виникають погіршення сну й апетиту, апатія, зміни особистісного розвитку, що у майбутньому може завадити формуванню адекватної самооцінки та самореалізації дитини, сприятиме виникненню девіантної поведінки, наркотичної чи алкогольної залежності, проституції. Утрата стабільної атмосфери життєвої підтримки з боку родини може сприяти посиленню сторонніх нездорових впливів з боку середовища однолітків. Безпритульні діти, включно з утікачами з дому, часто зустрічаються саме серед дітей, які потерпають від насильства. Також у них можуть виникати проблеми з навчанням та шкільним соціумом. Якщо сексуальне насильство тривало з раннього віку та не було виявлене вчасно, дитина може засвоїти таку поведінку як норму. В результаті відбувається сексуалізація поведінки, внаслідок чого може швидше настати пубертатний період. Такі діти часто ініціюють статеві контакти з молодшими дітьми, однолітками або ж дорослими, відверто пропонують або ж натякають дітям чи дорослим на готовність задовольнити будь-які сексуальні бажання (просто так або за певну винагороду).

Дорослі (часом навіть спеціалісти) таку поведінку трактують як результат сексуальної розбещеності внаслідок «впливу друзів», підозрюють дитину в перегляді порнографії тощо. Насправді ж це – яскраве свідчення тяжкої психічної травми дитини, викликаній сексуальним насильством. Одним із найбільш розповсюджених тривалих негативних наслідків сексуального використання дитини є депресія. Також помічено, що жертви сексуального використання у дитинстві в дорослому віці частіше ніж інші проявляють автоагресивну поведінку, вчиняють спроби самогубства, живуть у стані хронічного страху. Досить часто результатом сексуального використання в дитинстві стає низька самооцінка та негативний образ власної особистості. Почуття стигматизації, безсилля та ізоляваності зберігається у дорослих жертв сексуального використання, якщо виконавцем злочину був член сім'ї. Жертви сексуального використання в дитинстві у дорослому житті можуть мати проблеми із отриманням задоволення від сексуального життя.

ЯК РОЗПІЗНАТИ ЖЕРТВУ СЕКСУАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ

Попереджувальні сигнали у поведінці дитини, що можуть вказувати на сексуальне використання:

- # дитина уникає того, щоб залишатися наодинці з кимось із членів сім'ї;
- # проявляє несподіваний страх перед якоюсь дорослою особою або не хоче з нею спілкуватися;
- # відчуває незрозумілий страх щодо певних місць або людей;
- # намагається розповісти про використання за допомогою натяків; наприклад, може сказати, що хтось попросив її зберігати таємницю, або з тривогою ставити запитання, що стосуються розпаду сім'ї чи того, що «тата можуть забрати з дому»;
- # описує поведінку якоїсь дорослої людини, вказуючи на те, що ця людина намагається спокусити дитину з метою її сексуального використання;
- # здається пригніченою, скаржиться на фізичні нездужання, які не мають медичного обґрунтування;
- # має проблеми зі сном, наприклад, нічні страхи, безсоння;
- # з'явилися нездужання, що вказують на сексуальне використання – наприклад, біль у районі піхви чи анального отвору;

- # дитина не хоче ходити до школи або різко втрачає здатність концентрувати увагу, починаються проблеми з навчанням;
- # починає поводити себе агресивно, трапляються спалахи гніву;
- # проявляє нетипову сексуальну поведінку – публічна мастурбація, використання нових визначень для сексуальних дій або інтимних частин тіла, прояви невідповідних віку знань про сексуальну сферу, яких не було раніше;
- # має труднощі при ходінні чи сидінні;
- # раптово відмовляється перевдягатися до уроку фізкультури або після занять, пов'язаних із фізичною активністю;
- # грає з іграшками або предметами у недоречно сексуальний спосіб;
- # демонструє відчуження або, навпаки, надмірну нав'язливість;
- # спостерігаються особистісні зміни, невпевненість;
- # регресія до поведінки, характерної для молодшого віку (наприклад, нічне нетримання сечі);
- # зміни у звичках харчування;

- # сексуалізоване вираження прив'язаності до рідних та друзів;
- # хватання за груди та геніталії дорослих, стягування з них одягу;
- # з'явилися свідчення, що між дитиною та старшою людиною існує секретний зв'язок; особливо тривожною є поява у дитини подарунків, грошей;
- # розповідає про сексуальне використання від третьої особи: «Я знаю одну дівчинку...»;
- # саморуйнівна поведінка – вживання алкоголю, наркотиків, проституція, суїцидальні спроби, втечі з дому, надмірно часті нещасні випадки;
- # демонструє загальну недовіру, страх перед дорослими певного типу (статі, віку, зовнішності);
- # втрачає навички туалету (характерно для маленьких дітей), виявляє байдужість до своєї зовнішності, поганий догляд за собою, або, навпаки, нав'язливе миття (бажання «відмитися») (для старших);
- # вживає запобіжні заходи, щоб важче було знімати одяг (багато пасків, декілька пар штанців одночасно тощо);

Кількість та глибина проявів залежить ще й від того, яким був перебіг сексуального використання дитини і хто був виконавцем злочину, а також від того, чи мало місце проникнення в піхву чи анальний отвір, використання сили, частота сексуальних контактів з дитиною та їх тривалість. Більше симптомів проявляється у дітей, яких батьки чи опікуни не підтримали.

Викрити факт сексуального використання дитини дуже складно, оскільки зазвичай єдині особи, які знають все, – це дитина та її кривдник. Вихователь, учитель чи інший фахівець, який підозрює, що дитину використовували з сексуальною метою, має добре знатися на симптомах, аби не проігнорувати тривожні сигнали, що надходять від скривдженої дитини. Варто підкреслити, що жоден із тривожних симптомів у дитини не можна трактувати окремо і вважати його «безсумнівним доказом» сексуального використання. Багато з описаних у літературі проявів, характерних для сексуального використання, може виникати внаслідок іншого складного досвіду в житті дитини: розлучення батьків, смерті близької людини, зміни місця проживання, народження молодшого брата чи сестри тощо.